

A

ÚKOLY A CHARAKTER ČESKÉ FILOSOFIE

ÚKOLY A CHARAKTER ČESKÉ FILOSOFIE

Vznik Československé republiky přispěl i k dalšímu rozvíjení českého a slovenského kulturního života. Filosofie mohla těžit zejména ze založení nových univerzit (Brno 1919, Bratislava 1927), vzdělávacích institucí a časopisů. Před filosofy, kteří se tradičně ujímali rovněž témat sociologických, pedagogických, politologických aj., se vynořila otázka, jaké úkoly má mít filosofie v novém státě – a jaká filosofie by jim mohla nejlépe dostat. **Josef Tvrđý** měl za to, že by filosofie měla pomáhat formulovat světový názor „moderního Čecha“.

Texty v této kapitole uvádějí dva příspěvky **Emanuela Rádla**; ukazují, co tehdy Rádlovi (v roce 1918 mu bylo pětáctyřicet) leželo na srdci a čím také vyvolal polemiku, kterou pak **Emanuel Čapek** vylíčil (poněkud neučesaně) v článku Boje o novou českou filosofii. Rádl se obracel na naše „mladší filosofy“. Z jejich odpovědí tu otiskujeme stať **Vladimíra Hoppeho** Tužby a cíle české filosofie. S příspěvky Karla Vorovky, Ferdinanda Pelikána a Tomáše Trnky se setkáme v dalších kapitolách. Recenze **Ladislava Klímy** na Vorovkův Polemos se dotýká nejen Klímova názoru na celý tento spor, ale i jeho vlastních představ o filosofování.

„Mladší filozofové“ (každý z nich měl v prvním roce republiky za sebou už řadu let aktivního filosofického života) pokračovali především – na prvním místě ovšem rozvíjením vlastních filosofických koncepcí – ve svém odmítání pozitivismu, reprezentovaného Františkem Krejčím. Oslabit u nás vliv pozitivismu (psalo se dokonce o potřebě prosadit proti němu „vládu demokracie ve filosofii“) měly i nové časopisy založené ve dvacátých letech: Ruch filosofický a Filosofie. (Česká mysl, vycházející od r. 1900, stranila vlivem Krejčího „vědecké filosofii“, tj. pozitivismu.) **Krejčího** stanovisko naznačuje úryvek z jeho studie Kritický pohled na současný stav filosofického myšlení v Čechách. – K současnému stavu českého filosofického myšlení a k jeho žádoucí orientaci se na počátku dvacátých let vyslovovali i filozofové, kteří v této kapitole svými texty už zastoupeni nejsou. Např. J. L. Fischer a Karel Čapek patřili k těm, kdož očekávali, že poválečné české filosofické myšlení by mohlo nové impulsy najít v pragmatismu.

Stať **Jaroslava Beneše** O stavu filosofie v české mentalitě (1932) dokládá úsilí katolických autorů o další aktualizaci filosofického odkazu Tomáše Akvinského (a scholastiky vůbec) v českém kulturním životě. Poslední tři příspěvky této kapitoly mají ráz spíše retrospektivní. Úvaha **Josefa Krále** o duchu české filosofie je z jeho Československé filosofie, vydané v roce 1937. Recenze této Královy knihy od **Eduarda Urxe** dává nahlédnout, jak k filosofii a jejímu hodnocení přistupovali marxisté, stoupenci dialektického materialismu. Text **J. L. Fischera** z publikace Národní tradice a česká filosofie, vydané už po březnu 1939, je závěrečný i z hlediska Fischerovy velmi bohaté publikační činnosti ve dvacátých a třicátých letech.

Emanuel Rádl

Úkol filosofie v československém státě¹

(Česká mysl 18, 1921, s. 2-23, 65-71)

V Musejníku, Kroku a ve staré Živě Purkyňově čeští spisovatelé uvažovali často o tom, jaký úkol má v našem národě věda a filosofie. Z jejich článků, dnes po této stránce bohudík už zastaralých, ozývá se obrana proti pomyšlení, že český národ je inferiorní; tehdejší spisovatelé dokazovali svojí prací vědeckou, že není méněcenný, nýbrž že se duchovní prací, literaturou, uměním, vědou a filosofií vyrovná všem ostatním národům. V jakých smutných dobách to tehdy žili českoslovenští buditelé, když bylo nutno, aby se zabývali takovýmto znehodnocováním svého národa! (...)

Naším badatelům bylo však překonat ještě jednu obtíž, mnohem větší než byly předsudky o méněcennosti našeho národa. Naši spisovatelé z první poloviny předešlého století uvažovali dost o tom, jaké zvláštní úkoly má řešit český filosof. V Musejníku se o této otázce debatovalo, Purkyně o ní psal ve své Živě, Jungmann k ní zaujímal stanovisko. Otázka, kterou tehdy pronesl filosofický spisovatel dr. Štorch, zněla: jaký smysl má česká filosofie; jak se rozezná od filosofie národů ostatních? Nerozebírejme jednotlivých odpovědí, které tehdejší spisovatelé dávali na tuto otázku dodnes zajímavou; dbáme-li toho, jak ji prakticky řešili Purkyně, Presl, Jungmann, vidíme jedinou odpověď: českou filosofií je soubor filosofických projevů učiněných jazykem českým. Tento názor přirozeně plynul z tehdejšího myšlení českého, kdy se začínaly boje o jazykovou rovnoprávnost s německým jazykem a kdy záleželo na tom, vyvinout literaturu a vědu po česku psanou. Za tehdejší situace tedy právem naši filosofové zdůrazňovali nutnost filosofovat českým jazykem. Ale měli pro tuto zásadu i hlubší důvody než onu danou situaci politickou; důvod totiž, že duch národní se nejobyčejněji a nejlépe vyjadřuje řečí a že tedy filosofie se tomuto národnímu duchu nejspíše přiblíží, když bude pěstována jazykem českým a slovenským.

Zásada, aby čeští filosofové filosofovali českým jazykem je tak samozřejmá, že není třeba o ní dalších výkladů. V dvojím ohledu však potřebuje přesnějšího vymezení. Naši spisovatelé z první poloviny devatenáctého století dávali se tak unášet myšlenkou o českém jazyku, že kladli na jazyk, kterým myšlenky pronášíme, větší důraz než na obsah myšlenek, které se tímto jazykem vyjadřují. Ani Purkyně není prost této chyby a dokonce ne J. S. Presl, jehož přírodně filosofické úvahy neprozrazují, že by si uvědomil cíle filosofie. Preslovým jediným zájmem bylo pojmy už dané značkovat slovy znějícími po česku. Nemluvme mnoho o této věci; snadno se shodneme v tom, že pro českost filosofie nestačí česká řeč, nýbrž že je třeba českých myšlenek. Vždyť koneckonců řeč je také jen tělo, kterým se duch odívá, a ten kdo jednostranně jazyk zdůrazňuje, je jen materialistou jiného druhu než ten, kdo zdůrazňuje pokrevní příbuzenstvo filosofovo. A úkolem nás filosofů je také *tento* druh materialismu ve svém národě překonávat.

Poznatek však, že do české filosofie patří všechny ony myšlenky, které rostly z kulturního prostředí českého, aneb které byly organicky tímto prostředím zpracovávány, dosud není proveden do důsledků. Zvykli jsme si sice už z podnětu Masarykova počítat Augustina Smetanu za českého filosofa, třeba psal po německu, ale to je jen jeden krok ve směru, kterým máme jít. Do české filosofie patří velká část filosofie mužů působivších na pražské univerzitě, třeba neuměli česky a nestarali se o tehdejší probouzející se český národ; patří tam potud, pokud se tito filosofové cítili Čechy ve smyslu geografickém a za druhé potud, pokud působily jejich ideje na český kulturní život. Jestliže tuto zásadu provedeme,

prehodnotíme v podstatných věcech svoji vědeckou minulost; vědecký význam J. S. Presla ustoupí silně do pozadí a vynikne význam hraběte Kašpara ze Šternberka, jenž sice neuměl dobře česky, zato však v německých spisech podával originální ideje a měl velký vliv na českou vědu. Význam tohoto muže jen proto je nedoceněn, že příliš zdůrazňujeme formální požadavek, psát českým jazykem, nedbajíc toho, že tak zbytečně zužujeme kruh svých lidí. Zvykáme si čím dál tím víc dbát B. Bolzana, třeba byl Italem a třeba kázal a psal v Praze po německu; vždyť vidíme, jak účinně působil na české lidi, a jak tudíž se jeho filosofické myšlenky stávaly organickou částí českého duchového života. Pražskou vědu z první poloviny devatenáctého století a dokonce ze století osmnáctého z velké části můžeme osobovat pro sebe, pokud se výslovně její pěstitelé nehlásili ke kulturnímu prostředí cizímu. Duch této filosofie, její souvislost s domácím myšlením, její navazování na domácí tradice a její význam pro další náš myšlenkový rozvoj jediné rozhodují o tom, máme-li ji uznat za českou či nic. Zato tělo spisovatele anebo dokonce jeho pouhé nahodilé jméno neznámá nic; měli bychom být v tomto ohledu vybíraví a nepočítat k české filosofii každého; je dnes už dětinské, nepočítat tedy do ní např. E. Macha, známého fyzika, jenž se narodil na Moravě a má jméno české; vždyť víme, že Mach žijící už v době živého národního uvědomění vědomě se k českému národu nepočítal a že jeho politické myšlení bylo vědomě nečeské.

Praxe nás přivedla k tomuto duchovnímu hodnocení české filosofie; důležitým úkolem české filosofie je tuto změnu nazírání na podstatu československé filosofie provést do důsledků. Není to lehká úloha. V teorii se ovšem snadno řekne, že do české filosofie patří všechny projevy duchem české – ale jak v praxi tohoto českého ducha poznat? Jak poznat např., co je na B. Bolzanovi českého? Co je českého na jezuitských profesorech osmnáctého století, studovavších latinsky, naučených české kacířství odsuzovat a mluvících německy? První rada pro toho, kdo si přeje rozřešení těchto obtíží, je: být liberální, být co nejliberálnější a žádnou nemístnou skrupulí neomezovat hranice českosti zvláště v dobách, kdy českého uvědomění takřka nebylo; pamatovat, že názor o tom, co je obsahem češství, s dobou se mění. Jako Němcům nevadí, že Kant byl původu skotského, že Leibniz psal francouzsky, že Purkyně dokonce měl české národní uvědomění, a jako dbají jediné toho, že filosofická díla těchto mužů jsou organickou částí německé kultury, tak je třeba jednat i nám. Že tento svobodný pohled do české duchovní minulosti osvobodí také náš rozhled po přítomnosti a prohloubí náš program pro budoucnost, to stačí jen připomenout.

Liberálnost ve vymezení smyslu české filosofie ovšem nestačí; liberálnost je jen zásada formální; máme však prostředek, kterým se můžeme přiblížit podstatě české filosofie tak blízko, jak jen možná, a to je studium českých vynikajících myslitelů. Nechť si má kdo jakýkoli názor o apriornosti či empiričnosti filosofie, v jedné věci filosofie byla a bude vždycky empirickou: jediné studiem cizích myšlenek se dopravuje myšlenek vlastních. Tak stojí Platón na Sókratovi a Aristoteles na Platónovi; tak Leibniz na Descartovi; tak Kant na Humovi. Byl by ztracen ten, kdo myslil, že stačí sám sobě; nikdy by nebyl vpravdě národním filosofem ten, kdo by myslil, že už proto je jeho filosofie česká, že on se narodil z českých rodičů a píše po česku. Jako se učíme české řeči jediné posloucháním česky mluvících lidí, tak se i českému filosofování naučíme jediné studiem českých filosofujících mužů. Nevěřte tomu, že člověk se rodí Čechem! Češství je duchové, kulturní podstaty, a kultura je stavbou, kterou poněkud vědy tvořily, a jejíhož ducha si přisvojíme jediné studiem! Kdo se *neučí* být českým filosofem, kdo nestaví na tom, co už v naší filosofii bylo vystavěno, ten bude stejně špatným českým filosofem, jako bude špatným umělcem ten, kdo se svému umění nikdy neučil.

České myšlení neurčují ostatně jen uznání filosofové našeho národa, nýbrž i lid. Lid tohoto státu ovšem neformuluje abstraktní teorie označované všelijakými -ismy; ale životní potřeby jej nutí řešit praktické otázky, jejichž poslední kořeny jsou rovněž filosofické. Jestliže

se český lid zajímá o demokracii, o socialismus, o komunismus, o spiritismus, český filosof je povinen tyto způsoby myšlení studovat, dávat jim filosofický výraz a lid pak podle svých poznatků vést; takovým způsobem naše filosofie bude opravdu empirická, vycházejíc ze skutečných potřeb denního života, a opravdu národní, řešíc problémy, které právě teď jsou pro národ důležité. V tomto smyslu se může filosof učit od lidu, a to je cesta, jak filosofii znárodnit, a přitom v ničem nezadat jejímu všelidskému poslání.

Je pravda, že studium českých myslitelů a zájem o duchovní potřeby lidu sotva nás dovede k nějaké formuli, jež by vystihovala vlastní podstatu českého myšlení, nejen proto, že toto myšlení je věc příliš jemná a prchavá, aby se dala zachytit pevnou formulí, nýbrž protože se časem mění. Nejde však tolik o tuto formuli, jako o to, abychom prakticky se vžili do českého myšlení. Toto navazování na minulost a na přítomnost bude tedy studiem, bude rozbořem cizích názorů, bude diskusí o cizích problémech. Budeme si uvědomovat, v čem jsme nad své předchůdce pokročili, v čem s nimi souhlasíme a nesouhlasíme, a o tom, v čem má a nemá lid pravdu; budeme užívat výsledků mezinárodního myšlení k tomu, abychom toto české myšlení opravovali a prohlubovali.

Že dosud v tomto ohledu není vykonáno, co by vykonáno být mohlo, přesvědčí se každý, kdo začne o české filosofii přemýšlet. Potřebujeme filosofického rozboru pojmů nominalismu a realismu, abychom prohloubili poznání začátků husitství; potřebujeme vysvětlení, proč vědci z doby Rudolfa II., Tycho de Brahe a Kepler, žijící a působící v Praze, skoro nic nepůsobili na české myšlení, potřebujeme rozbor teorií o národním duchu, jak je vypěstovali němečtí romantikové, na české pojetí národa; nemáme dosud vyličený počátek českého pozitivismu; pořád je českému adeptu filosofie Spinoza nebo Malebranche známější nežli Chelčický aneb Augustin Smetana. Opravdové, vskutku filosofické studium českých myslitelů, studium pěstované s oddaností pravdě, bude nás jistě osvobodit z toho úzkoprsého a materialistického pojetí vlastenectví, které u nás zavládlo, bohužel, po válce. Žádné malicherné odbornictví, žádnou filosofickou archeologii! O živé myšlenky jde, o něž se dnešní živě myslící filosof může opřít; jde o souvislost duchů, ne o souvislost těl, jde o vývoj českého *myšlení*, nikoli o chronologii jmen a knížek.

Navazující takto na myšlení svých předků a na myšlení národa, budeme řešit též úkol, který si dali naši buditelé: stavět filosofii *českou*, třeba bychom jinak stáli už na stanovisku jiném a hlubším, než jaké je nutila zaujmout jejich doba. Filosof však, kterému hlavou bručí problémy Kantovy, Einsteinovy, filosofie Platonova, skepse Humova, problémy noetické, přírodně filosofické, etické, psychologické atd. atd., problémy, které se obracejí k rozumu lidskému *všbec*, nejsouce poutány hranicemi žádné národnosti, nespokojí se ani našim vymezením úkolu české filosofie a bude právem žádat, aby český filosof, pokud chce být opravdu filosofem, byl jím pro celý svět; tento náš filosof nezná české filosofie do té doby za filosofii opravdovou, dokud tato filosofie nebude filosofii všelidskou a světovou. Neodbývejme touhy tohoto filosofa po světovosti malicherným gestem, že my Čechoslováci můžeme čekat, až svět pochopí hloubky v našem národním duchu ukryté, ani malichernými odříkávačkami, že napřed musíme být národní a potom světoví, nýbrž uznejme raději bez dlouhých debat, že k světovosti se lidé vědomě vychovávají jako k národnosti.

Či snad máme debatovat o tom, je-li opravdu české filosofii světovosti zapotřebí? Definujte si filosofii jakkoli, jejím cíle je vždycky cesta za takovým poznáním, které není vázáno na nic nahodilého: není to poznání nějaké určité věci, ani poznání v určitém čase ani na určitém místě, ani jen poznání určitého člověka, nýbrž je to takové poznání, které platí naprosto, platí pro všechny časy, pro všechna místa, pro všechny lidi. Je-li umění všelidské, je-li věda mezinárodní, filosofie nemůže samou svou podstatou být jiná než světová v tom smyslu, že myslitelé celého světa jsou jí pramenem vzdělání a že se obrací k lidem celého světa se svým poznáním, všechny chtějí stejně přesvědčit. Filosof, který se nedovede s

upřímnou rozhodností oddat příkázání: jdouce do celého světa, učte všechny národy – není filosofem. Proto filosofové od dob klasických až do osvícenství bývali právem podezřelí u vlastenců, ať těmi vlastenci byli potentáti nebo demagogové, a proto filosofové odjakživa mívali spády kosmopolitické. Necht' si se vlastenecká srdce jakkoli bouří, každý filosof nosí v duši v nějaké formě slova prý Sokratova o vlasti jako „koutku světa, kam osud zanesl jeho tělo“ – jen tělo –, tj. běda filosofovi, který pravdu tohoto výrazu nepocítí! Filosof mluví o ideálu, o věčných pravdách, o čištění rozumu, o absolutnu nebo o nepoznatelnu: jeho cíle se vznášejí vysoko, vysoko nad starostmi těch, kteří vyměřují hranice států a starali se o politickou moc národů.

Světovost filosofie je věcí tak samozřejmou, že tu nezbývá než buď – anebo: buď zvolíme filosofii – a pak zvolíme filosofii světovou; anebo se zřekneme filosofie. Rozumějme však dobře slovu „světovost“; neznamena to, že celý svět bude znát českou filosofii – kdež bychom toho mohli dokázat, nýbrž že my budeme mít ducha otevřeného pro myšlení celého světa, upřímně přijímající myšlenku každou a vyrovnávající se s ní jako rovni s rovnými. Světovost je stav mysli: člověk světově myslící se osvobodil od předsudků a strachů, nevidí kolem sebe malicherných úkladů, zavilých nepřátel, vládu hmoty, nýbrž vidí jen velký boj myšlenek správných a nesprávných a vidí, jak myšlenky správné jsou lepší a cítí v sobě sílu pomoci jim k vítězství, ovšem nejprve k vítězství ve vlastní mysli a potom i ve svém okolí. Člověk světový se neopírá o vnější moc, neměří rozsah svých statků, nebojí se nepřátel a zvláště nikoho nestraší, nýbrž je svoboděn od každé pověry a stojí pevně sám v sobě. Co se mu může stát, když má pravdu?

Nepotřebuji vám kázat o tom, jak filosofie za všech časů právě v této světovosti viděla svůj nejkrásnější ideál. Znáte všichni hloubku slov o království, které není z tohoto světa, znáte pyšná slova Anaxagory, jenž na výtku, že se nestará dosti o vlast, povznesl ruce k hvězdnému nebi: hle, moje vlast, hle, moje starosti! Znáte náladu Komenského Labyrintu světa a ráje srdce. Nuže, velkým úkolem českého filosofa je pro tuto světovost, pro tento svůj ideál šířit porozumění v národě; konat v naší vlasti to poslání, které konali Sokrates v Řecku, křesťanští filosofové po celé Evropě, osvícenci v Anglii, ve Francii, v Německu, a které konali Dobrovský a Masaryk u nás. I my Čechoslováci hledáme království, které není z tohoto světa, i pro nás je celý nekonečný vesmír vlastní, i pro nás jsou všichni lidé bratřími. Úkolem nás filosofů je vzít doopravdy příkázání, abychom žili sub specie aeternitatis, abychom každý případ ve svém životě posuzovali jakoby sama věčnost na jeho rozřešení závisela, abychom tak žili nejen jako jednotlivci, nýbrž jako národ.

Tento nejvlastnější úkol české filosofie, úkol učinit z českého státu stát humanitní, duchovní, založený na pravdě, stát, jenž obstojí před soudem filosofovým, stát, jenž by znamenal něco před samou věčností, tento úkol má nutný důsledek, vybojovat filosofii uznání v našem lidu. Čím více budou ve veřejnosti uznávána práva filosofie, tj. práva svobodné kritiky, vláda důvodů, autorita pravdy, smysl podřizování praxe teorii, tím bude náš stát světovější. Vlivem romantických učení předešlého století, vlivem Rakouska nepřejícího uvědomělosti, a zvláště také vlivem ruských spisovatelů, je u nás pořád rozšířena nechuť k teorii. My filosofové musíme tuto nechuť stopovat do všech jejích koutků a všude ji pronásledovat jako svoji nepřítelkyni. Tato nechuť se zformovala na Rusi a u nás ve zvláštní světový názor, který sám nabyv formy teorie, je velkou překážkou filosofickému uvědomění. Jeden náš vynikající spisovatel jej formuluje takto: Nepotřebujeme prý filosofie teoretické. V tom prý je „překrásný rys v Husovi, nepochybně rys český mezi ostatními reformátory, že prostým rozumem a čistým srdcem, bez filosofického hloubání, přísáhl na evandélium“. Pohlédněte kolem sebe a uvidíte, jak je tento předsudek o nepotřebnosti filosofie a o její nečeskosti u nás rozšířen. Můžete i vystopovat, jak lidé k tomuto odporu k filosofii došli: Vidí, že německý národ filosofuje, a chtějí proti „německému rozumu“ postavit slovanský

tzv. „cit“, zapomínajíce, že nefilosofují jen Němci, nýbrž i Angličané i Francouzi, a že toto kontrastování citu a rozumu je plodem teorií právě německých. My filosofové nemůžeme uznat, že český národ nepotřebuje filosofie, tj. uvědomělého soustavného přemýšlení a uvědomělé vlády rozumu nad životem; my filosofové máme úkol bojovat proti onomu sousedskému spoléhání na tzv. čisté srdce, čímž se rozumí prakticky rousseauovská nechuť k důsledkům civilizace, a poučovat spoluobčany o tom, že jedině chladný rozum, filosofické hloubání, důsledná skepse a teoretizování povznesou náš stát na úroveň světovosti. Že filosofické hloubání mohlo být nebezpečno rakouskému státu, dobře rozpoznal jeden jeho panovník; že teoretizování je jedem pro maloměšťácké předsudky, je stará pravda; svobodnému občanu svobodného státu sluší však uvědomělost, tj. právě teorie, metoda, principiálnost, vědomí toho, co chci a co nechci. Filosofové, jdouce za příkladem Platonovým, rádi mluvívají o králích filosofech; my v naší demokratické době jen trochu poopravíme formulaci tohoto ideálu a chceme mluvit o politicích filosofech; jinak však také pro slovanský stát chceme trvat na požadavku Platonovy ústavy, že politická moc a filosofie mají spolu splývat.

Takový asi, myslím, je program filosofie v českém národě. Obtíže při jeho uskutečňování jsou jistě veliké. Jsme malým státem a máme zvláštní postavení ve světě; svojí kulturou patříme světu západnímu, který už vládu filosofie v zásadě dávno uznal; pokračujeme v jeho tradicích, jsme duchovně s ním spjati; svými sympatiemi však vzhlížíme k východu, od něhož bohužel těžko v dohledné době se nadít pomoci pro teoretické prohloubení našeho veřejného života. Připočteme k tomu úpadek po válce, nedostatek nových podnětů pro myšlení a pochopíme, proč mladý filosof dnes stojí u nás, nevěda kam se vrátit. Co mu můžeme jiného poradit na této slavnostní schůzi Jednoty filosofické, než aby se neohlížel ani vpravo ani vlevo a aby věřil filosofii s tou energií a oddaností, s jakou ji věřili všichni velcí filosofové? Tato živá víra jistě časem ovoce přinese.

Žijeme v době přechodné; formy našeho veřejného života se změnily; politická svoboda nám jistě přinese i nové formy myšlenkového života. Jak jsme se vzdálili už od myšlenek našich buditelů, o nichž jsem mluvil na začátku svého výkladu! Jejich naděje, že jednou bude lze samostatnou filosofii pěstovat po česku, stala se triviální skutečností; jejich pojetí českosti je dávno překonáno. Rozuměli by dnešním našim starostem? Neviděli by národní nebezpečí v učení, že o ceně filosofie může rozhodovat pouze její vnitřní hodnota a nikoli kmenová příslušnost filosofa, že českost filosofie záleží v uvědomělém navazování na české filosofy jiné, že filosof touží po světovosti českého národa, že nám je zapotřebí teoretických základů pro národní život? Věřím, že by naši buditelé tomuto programu rozuměli; věřím, že by v něm neviděli nebezpečí pro český národ, třeba by sami vyslovili teorie jiné; věřím to aspoň o těch, kteří opravdu filosofii důvěřovali. Důvěřovat filosofii znamená důvěřovat všem těm, kteří sami na filosofii spoléhají, i tehdy, když jsou cestami jinými. Důvěřovat filosofii znamená věřit pravdě více než čemu jinému; více než moci, než přátelům, než zděděným názorům, než zájmům vlastním, než zájmům národa, více než čemukoli jinému. My filosofové tuto důvěru v moc myšlenky máme. Nejkrásnějším úkolem české filosofie však je, šířit tuto důvěru v celém státě, důvěru v moc pravdy, která nade vším vítězí, které se všichni chceme podřídit, a které celý národ všechno chce obětovat!

¹ Rádlova řeč pronesená dne 29. listopadu 1921 na slavnostní schůzi ke čtyřicátému výročí trvání Jednoty filosofické.